

Dagmara SKRZYWANEK-JAWORSKA*

 <https://orcid.org/0000-0001-9599-704X>

NABYCIE PRZEZ *OCCUPATIO* POSIADANIA POŻYTKÓW NATURALNYCH ZIEMI I PRODUKTÓW ZWIERZĄT WEDŁUG TEORII LEONA PINIŃSKIEGO. CZĘŚĆ 3

Abstrakt

Przedmiot badań: Przedmiotem badań jest nabycie posiadania pożytków naturalnych ziemi (*Besitzerwerb an Feldfrüchten*) oraz produktów zwierząt (*Besitzerwerb an Tierprodukten*) według teorii *possessio* Leona Pinińskiego. Jest to ostatni z serii artykułów poświęconych rozważaniom polskiego romanisty na temat samodzielnego nabycia posiadania ruchomości w drodze *occupatio*.

Cel badawczy: Celem badawczym jest przybliżenie opracowanej przez Pinińskiego koncepcji *possessio* w rozumieniu gospodarczego związku człowieka z rzeczą oraz charakterystyka naukowego wizerunku polskiego romanisty na tle działalności pandektystów i innych przedstawicieli ówczesnej, niemieckojęzycznej nauki prawa.

Metoda badawcza: W artykule zastosowana została metoda historyczno-prawna.

Wyniki: Aktualne pozostają wnioski sformułowane wcześniej odnośnie do rozważań o nabyciu przez zawłaszczenie posiadania dzikich zwierząt (Część 1) oraz plastrów miodu i ukrytych w ziemi kosztowności (Część 2). Można je uzupełnić wnioskiem ogólnym. Naukowa aktywność Pinińskiego na tle XIX-wiecznej, zdominowanej przez pandektystów, niemieckojęzycznej doktryny zasługuje na uwagę nie tylko romanistów prawniczych, ale także dogmatyków obowiązującego prawa. Autor, którego dorobek jest doceniany i cytowany w europejskiej literaturze przedmiotu, w polskiej doktrynie pozostaje prawie niezauważony. Tymczasem każda alternatywna wersja teorii, na której opiera się system obowiązującego prawa – w tym wypadku teoria *possessio* – nadal stanowi źródło naukowej inspiracji, nie tylko dla historyka prawa.

Słowa kluczowe: Leon Piniński, polska romanistyka prawnicza, pandektyści, nabycie posiadania, *occupatio*.

* Dr hab. prof. UŁ, Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Rzymskiego; e-mail: dskrzywanek@wpia.uni.lodz.pl

1. Wprowadzenie

Opracowanie poświęcone nabyciu posiadania pożytków naturalnych ziemi i zwierząt kończy serię artykułów o samodzielnym nabywaniu ruchomości przez *occupatio* według teorii Leona Pinińskiego. Jest to w pewnym sensie uzupełnienie oraz podsumowanie rozważań, które autor prowadził wcześniej na temat zawłaszczenia dzikich zwierząt oraz plastrów miodu i ukrytych w ziemi kosztowności¹. Schemat wywodu pozostał niezmienny. Sprowadza się on z jednej strony do zanegowania rozumienia posiadania i przesłanek jego nabycia według teorii Savigny'ego, z drugiej do interpretacji *ius Romanum* w myśl koncepcji Pinińskiego². Swoją teorię polski romanista zaprezentował w dwutomowej monografii pt. *Der Thatbestand des Sachbesitzerwerbs nach gemeinem Recht*³, gdzie *possessio* określił jako gospodarczą relację, zachodzącą pomiędzy człowiekiem a rzeczą. Warto odnotować, że temat pożytków naturalnych kończy kazuistyczne rozważania o nabyciu posiadania ruchomości przez *occupatio*. Kolejny, siódmy paragraf pierwszego rozdziału monografii to powrót do argumentacji teoretycznej, która dotyczy przesłanek powstania oraz dalszego trwania gospodarczego związku, zwanego posiadaniem⁴.

Celem tego opracowania nie jest weryfikacja dotychczasowych ustaleń w zakresie rozumienia pożytku naturalnego ani ewolucja rzymskiego pochodzenia tego terminu⁵. Nie budzi wątpliwości, że dyskusja prowadzona w niemieckiej

¹ **D. Skrzywanek-Jaworska**, *Nabycie przez occupatio posiadania dzikich zwierząt według teorii Leona Pinińskiego. Część 1*, Studia Prawno-Ekonomiczne 2023/127, s. 39–58; **eadem**, *Nabycie przez occupatio posiadania plastrów miodu oraz ukrytych w ziemi kosztowności według teorii Leona Pinińskiego. Część 2*, Studia Prawno-Ekonomiczne 2023/128, s. 67–87.

² Szerzej **A. Pikulska-Radomska**, **D. Skrzywanek-Jaworska**, *Leona hr. Pinińskiego Wprowadzenie do teorii posiadania*, w: **A. Lityński i in.** (red.), *Verus amicus rara avis est. Studia poświęcone pamięci Wojciecha Organiściaka*, Katowice 2020, s. 664–676; **D. Skrzywanek-Jaworska**, *Polemika Leona Pinińskiego na temat corpus possessionis z wybranymi przedstawicielami XIX-wiecznej nauki prawa*, Studia Prawno-Ekonomiczne 2021/118, s. 95–118.

³ **L. Piniński**, *Der Thatbestand des Sachbesitzerwerbs nach gemeinem Recht. Eine zivilistische Untersuchung*, Bd. 1, Leipzig 1885; **L. Piniński**, *Der Thatbestand des Sachbesitzerwerbs nach gemeinem Recht. Eine zivilistische Untersuchung*, Bd. 2: *Sukzession in den Besitz, Besitzerwerb animo solo, Besitzwille, Lehre von den juristischen Willenserklärungen*, Leipzig 1888.

⁴ **L. Piniński**, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, § 7: *Die nähere Entwicklung des Begriffs der wirtschaftlichen Verbindung der Sache mit der Person*, s. 130–160.

⁵ Zob. szerzej w polskiej literaturze romanistycznej **M. Chlamtacz**, *O nabyciu owoców przez posiadacza w dobrej wierze w klasycznym prawie rzymskim z uwzględnieniem prawa cywilnego austriackiego i niemieckiego*, Lwów 1903; **W. Bojarski**, *Problem definicji pożytków naturalnych w prawie rzymskim*, Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne.

nauce prawa drugiej połowy XIX w. opierała się w tej materii na cytowanych do dziś monografiach Heimbacha⁶ oraz Göpperta⁷. Piniński podzielił tę materię na dwa paragrafy. Pierwszy poświęcił nabyciu posiadania pożytków naturalnych ziemi (*Besitzerwerb an Feldfrüchten*), drugi zaś nabyciu posiadania produktów zwierząt (*Besitzerwerb an Thierprodukten*).

2. Nabycie posiadania pożytków naturalnych ziemi

Na potrzeby prowadzonej analizy autor założył, że chodzi tu wyłącznie o taką rzecz ruchomą, która powstaje przez odłączenie (niem. *Trennung*, łac. *separatio*), a więc przez rozwiązanie – organicznego lub mechanicznego – połączenia z rzeczą we właściwym tego słowa rozumieniu (macierzystą lub – jak czasem nazywa ją Piniński – główną). Na skutek *separatio* nowo powstała rzecz jest albo wolna (niem. *frei*), to znaczy nie staje się przedmiotem czyjegokolwiek posiadania, albo natychmiast wchodzi w gospodarczą relację z określoną osobą. W tym drugim wypadku, odłączenie od rzeczy macierzystej oznacza jednoczesne nabycie posiadania⁸.

Z perspektywy XXI w. jest truizmem twierdzenie autora, że akt skutkujący nabyciem posiadania *fructus* odgrywa istotną rolę w kształtowaniu stosunków prawnych. Jednak z perspektywy XIX w. prezentacja stanu prawnego, którą Piniński tym twierdzeniem inicjował, wydawała się zasadna. Podkreślał więc,

Prawo 1976/12, s. 11–24; **idem**, *Pożytki naturalne w prawie rzymskim: studium z rzymskiego prawa majątkowego*, Toruń 1979; **P. Sadowski**, *Pożytki naturalne i nabycie ich własności w prawie rzymskim*, w: **E. Kozera, P. Sadowski** (red.), *Problemy własności w ujęciu historyczno-prawnym*, Opole 2008, s. 34–43. Różne konteksty tej problematyki w antycznym prawie rzymskim zob. **Z. Benincasa**, 'Accessio ab alluvione' i 'reditus venationis et aucupii' jako 'fructus fundi'. Kilka uwag na marginesie PS. 3,6,22, *Zeszyty Prawnicze* 2015/15.2, s. 135–159 wraz z bibliografią; **eadem**, *Od 'res nullius' do 'fructus fundi'. Upolowana zwierzyna oraz zyski z polowania i polowu jako pożytek z gruntu w rozważaniach rzymskich jurystów*, *Zeszyty Prawnicze* 2020/20.4, s. 23–51 wraz z bibliografią.

⁶ **G.E. Heimbach**, *Die Lehre von der Frucht nach den gemeinen, in Deutschland geltenden Rechten*, Leipzig 1843. Zob. **A. Teichmann**, *Heimbach, Gustav Ernst*, *Allgemeine Deutsche Biographie* 1880/11, s. 327, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd116657154.html#adbcontent>; stan na 15.10.2023 r.

⁷ **H.R. Göppert**, *Organische Erzeugnisse. Eine Untersuchung aus dem römischen Sachenrecht*, Halle 1869. Zob. **A. Teichmann**, *Göppert, Heinrich*, *Allgemeine Deutsche Biographie* 1904/49, s. 454–455, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd102507325.html#adbcontent>; stan na 15.10.2023 r.

⁸ **L. Piniński**, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 105.

że nabycie posiadania nie zawsze, choć w wielu wypadkach, jest przesłanką powstania prawa na rzeczy. Dla tych podmiotów, które mają określone prawo na rzeczy głównej, *separatio* oznacza zazwyczaj powstanie tego samego uprawnienia na rzeczy odłączonej. W innych sytuacjach to dopiero objęcie rzeczy w posiadanie warunkuje powstanie określonego uprawnienia rzeczowego⁹. Z kolei z punktu widzenia romanistyki prawniczej równie oczywiste jest spostrzeżenie, że źródła rzymskie nie mówią bezpośrednio o nabywaniu posiadania pożytków naturalnych, lecz o sposobie, w jaki powstają na tych pożytkach określone prawa rzeczowe. Trafnie zabrzmiał w tym kontekście zarzut Pinińskiego, że XIX-wieczna doktryna nie wykorzystała tych źródeł należycie, gdy chodzi o zawarte w nich postanowienia, istotne także dla teorii *possessio*.

Powyższa uwaga odnosiła się na tym etapie rozważań do pożytków ziemi, a więc ruchomości powstałych przez odłączenie od gruntu. Z powołaniem na Brinza¹⁰ Piniński wskazywał, że w stosunkach własnościowych obowiązuje powszechnie akceptowana zasada, że właściciel gruntu nabywa nad nimi własność z chwilą *separatio*, a więc odłączenia od rzeczy macierzystej:

Nawet gdy nowo powstała rzecz nie ma żadnej wartości majątkowej, to właściciel rzeczy głównej zachowuje jej własność i to także wtedy, gdy pozostawia ją leżącą i nie dąży do jej gospodarczego wykorzystania lub jest ono niemożliwe. Własność tę traci dopiero wtedy, gdy oświadczy wolę porzucenia rzeczy. Właściciel drzew jest więc także właścicielem złamanych gałęzi i opadłych z drzewa liści oraz owoców, podobnie jak właściciel kopalni; także właściciel *lapilli* oraz *gemmae* odłączonych bez jego udziału od rzeczy macierzystej. Rzecz odłączona z naszego gruntu staje się co do zasady zawsze naszą własnością; to, czy natychmiast znajdzie się ona również w naszym posiadaniu zależy od sposobu, w jaki następuje akt odłączenia¹¹.

Z kolei użytkownik, również uprawniony do odłączenia i zawłaszczenia *fructus fundi*, nabywa pożytki dopiero z chwilą ich objęcia w posiadanie – *perceptio*¹².

⁹ *Ibidem*, s. 105–106.

¹⁰ A. Brinz, *Lehrbuch der Pandekten*², Bd. 1, Erlangen 1873, s. 546–554.

¹¹ L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 106–107. W odniesieniu do *lapilli* oraz *gemmae*, które w inny sposób znalazły się na gruncie (o ile nie stały się jego częścią w drodze *alluvio*) dodał, że są one rzeczą niczyją i mogą być zawłaszczone przez osobę trzecią. Zauważył, że Florentinus mówi w D. 1,8,3 (Florent. 6 *instit.*) wyłącznie o perłach i szlachetnych kamieniach znalezionych nad brzegiem morza. Przyczynę takiego stanu rzeczy Piniński upatrywał w tym, że *lapilli* oraz *gemmae* znajdujące się na gruncie posiadanym przez kogokolwiek, nawet jeśli nie muszą, to mogą być przedmiotem cudzego posiadania i własności. A jeśli tak, to ogólna zasada dotycząca zawłaszczenia nie mogłaby mieć tu zastosowania.

¹² Choć takie rozumienie *perceptio* nie budziło już w II poł. XIX w. wątpliwości, to Piniński – z powołaniem na Göpperta – odwoływał się do starszej dyskusji na temat rozróżnienia pomiędzy *separatio* i *perceptio*. L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, przypis 1, s. 108.

Zarówno prawo do pobierania pożytków oraz sposób, w jaki użytkownik nabywa ich własność, potwierdza klasyczny rzymski jurysta Julian w trzech tekstach zawartych w *Digestach Justyniańskich*: jednym autorskim (D. 22,1,25,1)¹³ oraz dwóch pochodzących od późniejszych prawników: Ulpiana (D. 7,1,12,5)¹⁴ oraz Paulusa (D. 7,4,13)¹⁵.

Wobec braku wątpliwości samego Juliana, który bardzo świadomie korzysta z techniczno-prawnego słowa *percipere*, przyjmuje się, że powyższy stan prawny obowiązywał zarówno w rzymskim prawie klasycznym, następnie w prawie justyniańskim, a ostatecznie w prawie pandektowym. W związku z powyższym Piniński przypisał wskazanym normom charakter ogólny i uznał, że znajduje się w nich również odpowiedź na pytanie o przebieg aktu nabycia *possessio*. Zasady rządzące nabywaniem własności pożytków naturalnych gruntu przeniósł

¹³ D. 22,1,25,1 (Iul. 7 dig.) *In alieno fundo, quem Titius bona fide mercatus fuerat, frumentum sevi: an Titius bonae fidei emptor perceptos fructus suos faciat? Respondi, quod fructus qui ex fundo percipiuntur intellegi debet propius ea accedere, quae servi operis suis acquirunt, quoniam in percipiendis fructibus magis corporis ius ex quo percipiuntur quam seminis, ex quo oriuntur aspicitur: et ideo nemo unquam dubitavit, quin, si in meo fundo frumentum tuum severim, segetes et quod ex messibus collectum fuerit meum fieret. Porro bonae fidei possessor in percipiendis fructibus id iuris habet, quod dominis praediorum tributum est. Praeterea cum ad fructuarium pertineant fructus a quolibet sati, quanto magis hoc in bonae fidei possessoribus recipiendum est, qui plus iuris in percipiendis fructibus habent? Cum fructuarii quidem non fiant, antequam ab eo percipiantur, ad bonae fidei autem possessorem pertineant, quoquo modo a solo separati fuerint, sicut eius qui vectigalem fundum habet fructus fiunt, simul atque solo separati sunt.*

¹⁴ D. 7,1,12,5 (Ulp. 17 ad Sab.) *Iulianus libro trigensimo quinto digestorum tractat, si fur decerpserit vel desecuerit fructus maturos pendentes, cui conditione teneatur, domino fundi an fructuario? Et putat, quoniam fructus non fiunt fructuarii, nisi ab eo percipiantur, licet ab alio terra separentur; magis proprietario conditionem competere, fructuario autem furti actionem, quoniam interfuit eius fructus non esse ablatos. Marcellus autem movetur eo, quod, si postea fructus istos nactus fuerit fructuarius, fortassis fiant eius: nam si fiunt, qua ratione hoc evenit? Nisi ea, ut interim fierent proprietarii, mox adprehensi fructuarii efficiuntur, exemplo rei sub conditione legatae, quae interim heredis est, existente autem conditione ad legatarium transit. Verum est enim conditionem competere proprietario: cum autem in pendenti est dominium (ut ipse Iulianus ait in fetu qui summittitur et in eo quod servus fructuarius per traditionem accepit nondum quidem pretio soluto, sed tamen ab eo satisfacto), dicendum est conditionem pendere magisque in pendenti esse dominium.*

¹⁵ D. 7,4,13 (Paul. 3 ad Sab.) *Si fructuarius messem fecit et decessit, stipulam, quae in messe iacet, heredis eius esse Labeo ait, spicam, quae terra teneatur, domini fundi esse fructumque percipi spica aut faeno caeso aut uva adempta aut excussa olea, quamvis nondum tritum frumentum aut oleum factum vel vindemia coacta sit. Sed ut verum est, quod de olea excussa scripsit, ita aliter observandum de ea olea, quae per se deciderit, Iulianus ait: fructuarii fructus tunc fieri, cum eos perceperit, bonae fidei autem possessoris, mox quam a solo separati sint.*

tym samym na płaszczyznę posiadania i podkreślił, że potwierdzają one dotychczasowe ustalenia autora w zakresie nabycia posiadania ruchomości przez zawłaszczenie. *A contrario* – zaprzeczają one założeniom przyjętym w dominującej teorii Savigny’ego i jego zwolenników¹⁶.

Myśl tę Piniński rozwinął w dalszej części opracowania, a w zasadzie naniósł ustalenia poczynione we wcześniejszych paragrafach na problematykę pożytków. Posiadanie rzeczy odłączonej od gruntu nabywa się mianowicie przez każdy akt prowadzący do powstania takiej relacji między podmiotem a rzeczą, która to relacja – zgodnie z obowiązującymi zasadami obrotu gospodarczego – jest postrzegana jako związek o charakterze ekonomicznym. Jeśli samo już odłączenie od rzeczy macierzystej nastąpi w sposób, który potwierdza wolę jej gospodarczego wykorzystania – to znaczy, gdy podmiot świadomie doprowadził lub przynajmniej wywołał to odłączenie, wykorzystując w tym celu siły przyrody lub działanie osób trzecich – to *separatio* oznacza jednoczesne nabycie posiadania. Jeśli zaś odłączenie od rzeczy macierzystej nastąpiło bez woli gospodarczego wykorzystania nowo powstałej rzeczy, to nabycie posiadania pożytków będzie możliwe dopiero po uruchomieniu woli w sposób odpowiedni do konkretnych okoliczności¹⁷. Wzorem wcześniejszych rozważań powtórzył, że odmiennie w stosunku do dominującej teorii posiadania, do jego nabycia – także w przypadku *perceptio* – nie są konieczne ani możliwość swobodnego oddziaływania na rzecz (dzięki fizycznej bliskości nabywcy), ani wola w rozumieniu świadomości faktycznego władztwa¹⁸.

Zdaniem Pinińskiego potwierdzenie powyższych założeń można z powodzeniem znaleźć w rzymskim materiale źródłowym. Stanowisko Juliana z D. 7,4,13 (Paul. 3 *ad Sab.*) poświadcza dostatecznie tezę, że posiadacz gruntu nie nabywa posiadania pożytku samoczynnie od gruntu odłączonego, choć ten się na nim znajduje, a więc podmiot – zgodnie z teorią dominującą – ma wystarczającą możliwość fizycznego władania nowo powstałą rzeczą.

D. 7,4,13 (Paul. 3 *ad Sab.*)

[...] *Sed ut verum est, quod de olea excussa scripsit, ita aliter observandum de ea olea, quae per se deciderit, Iulianus ait: fructuarii fructus tunc fieri, cum eos perceperit, bonae fidei autem possessoris, mox quam a solo separati sint*¹⁹.

¹⁶ L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 108.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Szerzej D. Skrzywanek-Jaworska, *Polemika...*, s. 100–104.

¹⁹ D. 7,4,13 (Paulus w księdze trzeciej *Komentarza do pism Sabinusa*): [...] Lecz o ile prawdą jest to, co «Labeon» napisał o strząśniętych z drzewek oliwkach, to, jak twierdzi Julian, inaczej należy patrzeć na sprawę w przypadku oliwek, które same spadły z drzewa. Owoce stają

Z rozstrzygnięcia Juliana wynika, że skoro oliwki, które same spadły z drzewa, nie wymagają objęcia ich w posiadanie, to *possessio* nie powstanie. Innymi słowy, taki owoc nie będzie przedmiotem czyjegokolwiek posiadania. Należy więc założyć, że przypadkowe odłączenie od rzeczy macierzystej nie spowoduje nabycia posiadania²⁰ nawet wtedy, gdy rzecz odłączona znajdzie się w normalnym dla niej położeniu – to znaczy takim, w którym zgodnie ze swoją naturą może być gospodarczo wykorzystana. Innymi słowy:

Żołędź, który sam, bez ludzkiego działania spadł z naszych drzew jest w niczym posiadaniu, choć z całą pewnością znajduje się on w normalnym położeniu, skoro może służyć naszemu stadu jako pożywienie. Jako owoc zostanie on objęty w posiadanie dopiero *per greges*, tak jak i pożytki gruntu, które nie zostały jeszcze odłączone od rzeczy macierzystej²¹.

Z drugiej strony, pobranie pożytków nie wymaga faktycznego, fizycznego władania rzeczą. Nabywca nie musi być nawet obecny w chwili *separatio*, co potwierdza Labeo w innym miejscu tego samego tekstu Paulusa.

D. 7,4,13 (Paul. 3 *ad Sab.*)

[...] *Labeo ait, spicam, quae terra teneatur, domini fundi esse fructumque percipi spica aut faeno caeso aut uva adempta aut excussa olea, quamvis nondum tritum frumentum aut oleum factum vel vindemia coacta sit. [...]*²².

Jurysta twierdzi, że pobranie pożytków nastąpiło już w chwili, gdy kłosa czy siano zostały ścięte, winogrona zebrane albo oliwki strząśnięte, chociażby

się własnością użytkownika wtedy, gdy obejmie on je w swe posiadanie poprzez oddzielenie od rzeczy macierzystej, [...].

²⁰ L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 109 ze wskazaniem do porównania z D. 50,16,30,4 (Gai. 7 *ad ed. provinc.*) ‘*Glans caduca est, quae ex arbore cecedit.*

²¹ L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 109 z odwołaniem do D. 33,7,9 (Paul. 4 *ad Sab.*) *De grege ovium ita distinguendum est, ut, si ideo comparatus sit, ut ex eo fructus caperetur; non debeat: si vero ideo, quia non aliter ex saltu fructus percipi poterit, contra erit, quia per greges fructus ex saltu percipiuntur.* Podobnie posiadanie nie zostanie nabyte wskutek *separatio* dokonanej przez osobę trzecią, jeśli ta nie działała w imieniu nabywcy: D. 47,2,62,8 (Afric. 8 *quest.*) *Locavi tibi fundum, et (ut adsolet) convenit, uti fructus ob mercedem pignori mihi essentiarum si eos clam deportaveris, furti tecum agere posse aiebat. Sed et si tu alii fructus pendentes vendideris et emptor eos deportaverit, consequens erit, ut in furtivam causam eos incidere dicamus. Etenim fructus, quamdiu solo cohaereant, fundi esse et ideo colonum, quia voluntate domini eos percipere videatur, suos fructus facere. Quod certe in proposito non aequae dicitur: qua enim ratione coloni fieri possint, cum emptor eos suo nomine cogat?*

²² D. 7,4,13 (Paulus w księdze trzeciej *Komentarza do pism Sabinusa*): [...] «Labeo» twierdzi, że pożytki zostały pobrane, gdy kłosa czy siano zostały ścięte, winogrona zebrane albo oliwki strząśnięte, chociażby zboże nie zostało wymłócone, oliwa wytłoczona, a winobranie zakończone.

zboże nie zostało wymłócone, oliwa wytłoczona, a winobranie zakończone. Stanowisko, że w każdej *separatio* odpowiadającej woli nabywcy zawiera się pobranie pożytków, aprobowali ponadto Paulus²³, także Pomponiusz²⁴ i Ulpian²⁵.

Bez znaczenia pozostawała z kolei okoliczność, czy *separatio* dokonał sam nabywca, czy też – jak w większości sytuacji – inne osoby działające w jego imieniu (np. pracownik)²⁶. Piniński przywołał tu rozstrzygnięcie Ulpiana z D. 39,5,6 (Ulp. 42 *ad Sab.*): jeśli pracownik obdarowanego wydobył z cudzego gruntu kamień będący przedmiotem darowizny, to – za zgodą właściciela gruntu – uczynił to dla obdarowanego²⁷. Zdaniem autora nie ulega przy tym wątpliwości, że *separatio* dokonana przez samego nabywcę dawała mu – wymaganą w teorii wiodącej – możliwość swobodnego oddziaływania na rzecz. Jednakże w sytuacji działania innej osoby, faktyczne władztwo posiadacza gruntu niczym nie różniło się od innych znajdujących się na tym gruncie przedmiotów²⁸.

²³ D. 6,1,78 (Labeo 4 *pithanon a Paul o epitome.*) *Si eius fundi, quem alienum possideres, fructum non coegisti, nihil eius fundi fructuum nomine te dare oportet. Paulus. Immo, quaeritur: huius fructus idcirco factus est, quod is eum suo nomine perceperit? Perceptionem fructus accipere debemus non si perfecti collecti, sed etiam coepti ita percipi, ut terra continere se fructus desiderint: veluti si olivae uvae lectae, nondum autem vinum oleum ab aliquo factum sit: statim enim ipse accepisse fructum existimandus est.* D. 47,2,26,1 (Paul. 9 *ad Sab.*) *Item constat colonum, qui nummis colat, cum eo, qui fructus stantes subripuerit, acturum furti, quia, ut primum decerptus esset, eius esse coepisset.* Piniński uważał, że zgodnie z ostatnim fragmentem wydaje się, że własność kolona mogłaby powstać na skutek każdego *decerptere*. Uznał, że skoro owoce są tu *fructus stantes*, a więc znajdują się w ich normalnym położeniu na polu, to należy przyjąć, że *decerptio* nastąpiła z woli dzierżawcy. Zob. też D. 19,1,25 (Iul. 54 *dig.*); Paul. R.S. III 6,46; por. D. 50,16,30,1 (Gai. 7 *ad ed. provinc.*). Tak L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 110.

²⁴ D. 19,5,16 pr. (Pomp. 22 *ad Sab.*).

²⁵ D. 50,16,31 (Ulp. 18 *ad ed.*).

²⁶ Tak L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 111.

²⁷ D. 39,5,6 (Ulp. 42 *ad Sab.*) *Qui saxum mihi eximere de suo permisit donationis causa, statim cum lapis exemptus est meus fit, neque prohibendo me evehere efficit, ut meus esse desinat, quia quodammodo traditione meus factus est: plane si mercennarius meus exemit, mihi exemit. Sed si is qui a me emerat sive mercede conduxerat, ut paterer eum sibi iure eximere, si antequam eximat, me paenituerit, meus lapis durat, si postea, ipsius factum avocare non possum: quasi traditio enim facta videtur, cum eximitur domini voluntate. Quod in saxo est, idem erit etiam, si in arbore caesa vel dempta acciderit.*

²⁸ Autor uważał, że nie zachodzi tu też nabycie posiadania *alieno corpore*, ponieważ pracownik nie może być uważany za zastępcę ustanowionego w celu nabycia posiadania, a władztwo faktyczne, które ma w chwili dokonania *separatio*, traci niezwłocznie po jej dokonaniu. Działanie pracownika nie może też skutkować powstaniem po stronie nabywcy obowiązku *custodia*. Po skończonej pracy, zatrudniony oddala się z miejsca jej wykonywania, pozostawiając

W takim wypadku zanegować należy także dominujące rozumienie woli posiadania, gdyż *separatio* dokonana przez inne osoby wymagałaby od nabywcy, by ten wiedział o odłączeniu i wyraził wolę nabycia w stosunku do każdej z nowo powstałych rzeczy. Piniński uważał to rozwiązanie za absurdalne, zaś w praktyce wykluczające ważny i częsty w stosunkach gospodarczych sposób nabycia posiadania. Pozbawiało ono ochrony posiadaczy rozległych gruntów, w odniesieniu do dużej części ich mienia²⁹.

Tak jak we wcześniejszych rozważaniach, tak i tu podkreślał, że krytykowane wady teorii dominującej daje się z łatwością usunąć, rozumiejąc posiadanie zgodnie z teorią gospodarczego związku³⁰. Uważał, że materiał źródłowy pozwala z powodzeniem przyjąć następującą interpretację: pożytki gruntu, odłączone i złożone w przeznaczonym do tego miejscu przez zatrudnionych pracowników; ponadto w sposób, w jaki wymagają tego zasady prawidłowego prowadzenia gospodarki, są przedmiotami majątkowymi gospodarzo, służącymi nabywcy – nawet wówczas, gdy ten nie wiedział o *separatio* i nie orientował się w liczbie nowo powstałych rzeczy:

To, w jakim miejscu powinny znaleźć się rzeczy odłączone w imieniu nabywcy, zależy od konkretnych okoliczności, w tym zarówno od natury samej rzeczy, jak i relacji, w jakich nabywca pozostaje względem osób trzecich. Jeśli jest on podmiotem wyłącznie uprawnionym do pobierania pożytków, to wystarczy, gdy rzeczy odłączone znajdują się w miejscu ich zwyczajowego przetrzymywania zakładając, że posiadacze gruntu prowadzą działalność rolniczą we właściwy sposób. Wystarczy, co do zasady, by odłączony owoc, nawet bez nadzoru pozostał na polu, co potwierdza Paulus w D. 47,2,26,1 (Paul. 9 *ad Sab.*). W innych okolicznościach, gdzie tak właśnie ukształtowały się zwyczaje społeczne, wymagane będzie postawienie ogrodzenia lub wyznaczenie warty³¹.

Wreszcie zauważył, że *separatio* w źródłach traktujących o objęciu w posiadanie *fructus fundi* zawsze zakłada ludzkie działanie. Autor potraktował to założenie jako absolutnie normalne – odłączenie owoców od rzeczy macierzystej zazwyczaj

odłączone rzeczy na polu bez żadnego, co do zasady, nadzoru. Tak **L. Piniński**, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 111.

²⁹ *Ibidem*, s. 112.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Piniński dodał, że w przypadku nabywcy nieuprawnionego wymaga się silniejszego zabezpieczenia (zabrania rzeczy) w związku z większym prawdopodobieństwem zakłócenia posiadania przez osoby trzecie. W wypadku nabycia posiadania przez *praedo*, akt nabycia źródła określają jako *deportare* lub *abferre* rzeczy odłączonych: D. 47,2,62,8 (*Afric. 8 quest.*); D. 47,2,52,8 (*Ulp. 37 ad ed.*); D. 47,2,58 (*Alfenus 4 dig. a Paulo epitom.*). Tak **L. Piniński**, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 112–113.

wymaga nakładu ludzkiej pracy. Skoro jednak działanie pracowników jest natury czysto faktycznej, to pytał, czy także *separatio* dokonana w inny sposób aniżeli powyższy mogłaby skutkować nabyciem posiadania. Zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami uznał takie rozwiązanie za dopuszczalne pod warunkiem, że ten inny aniżeli ludzka praca sposób jest jednoznacznie potwierdzony wolą nabycia rzeczy:

Rzecz odłączona nie musi być zgodnie z D. 7,4,13 wyłącznie tą, *quae per se deciderit*, i nie jest nią właśnie wtedy, gdy przez podjęcie odpowiednich środków podporządkujemy sobie gospodarczo działanie sił natury i w ten sposób doprowadzimy do odłączenia rzeczy. Nie ma na przykład wątpliwości, że kiedy – jak to często zdarza się w lasach świerkowych – pozwolę, by moje drzewa zostały odarte w celu uzyskania z nich żywicy, to natychmiast wszedłem w posiadanie żywicy spływającej do przygotowanych w tym celu pojemników³².

Podsumowanie tej części rozważań sprowadza się do kilku krótkich uwag. 1. Rzecz nowo powstała nie jest przedmiotem czyjegokolwiek posiadania, jeśli odłączenie od rzeczy macierzystej nastąpiło samoczynnie lub wskutek takiego działania innej osoby, które wyklucza nabycie przez nią posiadania. 2. Jeśli rzecz znajduje się w tych okolicznościach na gruncie nabywcy, to sama wola zatrzymania jej dla siebie nie wywoła skutku w postaci nabycia posiadania. 3. Wola musi zostać uruchomiona poprzez odpowiednie zachowanie się podmiotu względem rzeczy (np. zebranie opadłych owoców i ułożenie ich w stosy, zabranie ich do ogrodzonego lub zamykanego pomieszczenia, ustawienie warty itp.)³³.

3. Nabycie posiadania produktów zwierząt

Druga część rozważań Pinińskiego dotyczyła nabycia przez *occupatio* posiadania produktów zwierząt dzikich oraz hodowlanych, w szczególności zaś ich przychówku. Zrozumiały ze względu na kontekst historyczny jest u Pinińskiego wyłącznie prawnorzeczowy status zwierzęcia. Jest ono klasyfikowane jako rzecz ruchoma, która na skutek organicznej siły wytwarza określone produkty. Zaliczył do nich także potomstwo zwierząt³⁴.

Podobnie jak przy pożytkach gruntu zauważył, że źródła nie mówią o sposobach, jakimi nabywa się posiadanie pożytków zwierząt, w szczególności zaś ich przychówku. Ustalenia w tym zakresie umożliwiają jednakże fragmenty

³² L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 113–114.

³³ Tak, *ibidem*, s. 114.

³⁴ Por. J. Rudnicki, *Gdzie szukać rzeczy niczych, czyli do czego służy kodeks cywilny*, Forum Prawnicze 2014/5, s. 16–27.

traktujące o nabyciu własności zwierząt przez zawłaszczenie. Pozwalają one, zdaniem Pinińskiego, na sformułowanie wniosku, że stosuje się tu zasadniczo tę samą regułę, jak odnośnie do pożytków ziemi. Mianowicie odłączenie od rzeczy macierzystej oznacza pobranie produktu. Dalej wymaga się, by *separatio* nastąpiła zgodnie z wolą nabywcy, a rzecz natychmiast znalazła się w położeniu, w którym – zgodnie z przyjętymi w życiu społecznym wzorcami – przechowuje się służące gospodarstwu wykorzystaniu przedmioty materialne. Podobnie jak przy pożytkach gruntu, także tu nabycie posiadania nie wymaga spełnienia przesłanek przewidzianych w dominującej teorii *possessio*: fizycznej możliwości swobodnego oddziaływania na nowo powstałą rzecz ani woli posiadania w rozumieniu wiedzy nabywcy o *separatio*, identyfikacji przedmiotu posiadania oraz wyrażenia woli nabycia w stosunku do każdej pojedynczej ruchomości.

3.1. Nabycie posiadania produktów zwierząt dzikich

W pierwszej kolejności Piniński skierował swoją uwagę na nabycie własności i posiadania produktów zwierząt dzikich. W tej grupie wyróżnił zwierzęta dzikie z natury (*fera eorum natura est*) oraz te, które – jakkolwiek też naturalnie dzikie – „udało się oswoić” (niem. *zahmgemacht*). Gaius mówi o nich, że mają nawyk powracania (*animus revertendi*) i wymienia przykładowo jelenie, pszczoły, pawie oraz gołębie³⁵.

Swoją uwagę skupił przede wszystkim na nabyciu własności przychówku zwierząt dzikich z natury. Stanowi o tym klasyczny rzymski jurysta Florentinus w pierwszym z trzech jego tekstów³⁶, które justyniańscy kompilatorzy wsunęli pomiędzy długi *passus* z *Res cottidianae* Gaiusa.

D. 41,1,1,1 (Gai. 2 *rer. cott.*):

*Omnia igitur animalia, quae terra mari caelo capiuntur, id est ferae bestiae et volucres pisces, capientium fiunt*³⁷:

D. 41,1,2 (Florent. 6 *instit.*):

*Vel quae ex his apud nos sunt edita*³⁸.

³⁵ L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 115 z powołaniem na D. 41,1,5,5 (Gai. 2 *rer. cott.*); I. 2,1,12; D. 41,2,3,16 (Paul. 54 *ad ed.*); D. 10,2,8,1 (Ulp. 19 *ad ed.*); Coll. XII 10.

³⁶ D. 41,1,2 (Florent. 6 *inst.*), D. 41,1,4 (Florent. 6 *inst.*), D. 41,1,6 (Florent. 6 *inst.*). Por. O. Lenel, *Palingenesia iuris civilis*, vol. 1, Lipsiae 1889, s. 173.

³⁷ D. 41,1,1,1 (Gaius w księdze drugiej *Rzeczy codziennych, czyli złotych «powiedzeń»*): I tak, wszystkie stworzenia, które łapie się na ziemi, w morzu i w powietrzu, to znaczy dzikie zwierzęta i ptaki, i ryby, stają się własnością tych, którzy je łapią,

³⁸ D. 41,1,2 (Florentinus w księdze szóstej *Instytucji*): jak również «potomstwo», które zostało zrodzone przez nie u nas.

Gaius twierdzi, że wszystkie stworzenia, które łapie się na ziemi, w morzu i w powietrzu, to znaczy dzikie zwierzęta i ptaki, i ryby, stają się własnością tych, którzy je łapią, zaś Florentinus uzupełnia, że dotyczy to również «potomstwa» zrodzonego przez tę zwierzynę *apud nos* – u nas. Choć przyjmuje się, że u Florentinusa mowa jest wyłącznie o potomstwie zwierząt dzikich z natury, to Piniński uważa, że twierdzeniem jurysty można tu bez wahania objąć także wszystkie inne wytwarzane przez te zwierzęta produkty³⁹. Za najistotniejszy element rozstrzygnięcia uznał zawarty w nim warunek, od którego ziszczenia zależy nabycie własności, by *editio* – a więc odłączenie od rzeczy macierzystej nastąpiła *apud nos*. Konkluduje, że ogólnie przyjęta zasada rozciągająca własność rzeczy macierzystej na odłączone od niej pożytki, którą Florentinus odnośnie do przychówku wyraził bez ograniczeń w D. 41,1,6 (Florent. 6 *inst.*)⁴⁰, w przypadku produktów wytwarzanych przez zwierzęta dzikie z natury doznaje modyfikacji i – jak się Pinińskiemu wydaje – także niezależnie od tego, czy zwierzęta te są w pełni dzikie czy też mają *animus revertendi*⁴¹.

Fragment D. 41,1,2 (Florent. 6 *inst.*) pozwala ponadto wnioskować, że choć zwierzęta, o których tam mowa, nie są niczyje, to nabycie własności potomstwa, czy raczej wytworzonych produktów, nastąpi dopiero przez objęcie ich w posiadanie. Ma to wynikać bezpośrednio z poprzedzającego ten tekst fragmentu D. 41,1,1,1, w którym Gaius określił nabywcę jako *capiens*, bowiem wyrażenie to jest powszechnie stosowane w źródłach do nabycia posiadania dzikich zwierząt. W kontekście teorii posiadania oznacza natomiast, że posiadaczowi i właścicielowi rzeczy macierzystej (dzikiego zwierzęcia) wystarczy *capere* pożytku, jeśli tylko potomstwo przyszło u niego na świat. Innymi słowy – *editio apud nos* oznacza objęcie rzeczy w posiadanie. Piniński poparł powyższe twierdzenia głównie filologiczną interpretacją badanych fragmentów. Przyznał zaryżem, że słowa Florentinusa zostały przez kompilatorów dość niezręcznie wplecione do tekstu Gaiusa. Uznał jednak, że *capientium* u Gaiusa musi odnosić się także do nabycia potomstwa, ponieważ w przeciwnym razie fraza *apud nos* u Florentinusa utraciłaby jakikolwiek sens⁴².

³⁹ L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 116.

⁴⁰ D. 41,1,6 (Florent. 6 *inst.*) *Item quae ex animalibus dominio nostro eodem iure subiectis nata sunt*. Także I. 2,1,19.

⁴¹ Tak L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 116.

⁴² *Ibidem*, s. 117.

Wyrażeniu *editio apud nos* Piniński przypisał ostatecznie następujące znaczenie:

Natychmiast po urodzeniu, zwierzę wchodzi z nami w tego rodzaju relację, w jakiej pozostają inne posiadane przez nas zwierzęta; od razu więc jest albo postrzegane jako pozbawione naturalnej wolności wskutek przetrzymywania go w zbudowanej w tym celu konstrukcji, albo – co dzieje się rzadziej – ma *animus revertendi*. W przypadku dzikich zwierząt *custodia* polega bowiem na tym, że są one *inclusae* lub *mansuefactae*⁴³. Tak samo posiadanie powstanie na innych produktach – np. jajach składanych przez zwierzęta – wówczas, gdy znajdują się one w odpowiednim, używanym przez nas w tym celu pomieszczeniu oraz, gdy można przyjąć, że chcemy posiadać nie tylko same zwierzęta, ale także wytwarzane przez nie produkty⁴⁴.

Rozumowanie Pinińskiego ponownie uwypuklało absurdalne konsekwencje wiodącego rozumienia woli posiadania. Podkreślał, że brak wiedzy nabywcy o wylęgu młodych oraz brak oświadczenia woli nabycia co do każdego pojedynczego osobnika kazałby ostatecznie zanegować nabycie posiadania wylęgu. Tymczasem rozumienie frazy *editio apud nos* w sposób zaproponowany przez autora pozwala nabywcy na wejście w posiadanie całego potomstwa, które wylęzło się w utworzonym przez niego w tym celu stawie rybnym, ewentualnie *vivarium*.

Powyższe rozumowanie opiera się na przekonaniu, że zarówno potomstwo jako całość, jak i zwierzyzna, od której ono pochodzi, są z tego właśnie powodu postrzegane jako rzeczy gospodarczo służące człowiekowi, że przebywają razem w miejscu do tego przeznaczonym i specjalnie w tym celu utworzonym. Miejsce wspólnego przetrzymywania zwierząt manifestuje także wolę ich posiadania. Celem odpowiednio przygotowanych konstrukcji, takich jak *piscina*, *vivarium*, ul, gołębnik czy klatka jest przecież nie tylko zabezpieczenie przed ucieczką zwierząt, ale także umożliwienie ich hodowli i stworzenie miejsca dla wytwarzanych przez te zwierzęta produktów (np. plastrów miodu). Tworząc i świadomie utrzymując takie przestrzenie, człowiek decyduje się na produkcję zwierząt i wyraża tym samym wolę posiadania dla siebie nie tylko zwierzęcego potomstwa, ale także pozostałych produktów⁴⁵.

⁴³ *Ibidem*, z powołaniem na D. 41,2,3,15 (Paul. 54 *ad ed.*) oraz D. 41,1,3,2 (Gai. 2 *rer. cott.*).

⁴⁴ L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 117.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 118–119.

3.2. Nabycie posiadania produktów zwierząt hodowlanych

W drugiej kolejności Piniński zajął się nabyciem posiadania produktów zwierząt hodowlanych, ponownie skupiając swoją uwagę przede wszystkim na ich przychówku (*pecudum fetus*). Wzorem wcześniejszych rozważań odnotował, że źródła nie mówią bezpośrednio ani o sposobie, w jaki nabywa się posiadanie pożytków zwierząt hodowlanych, ani też, jak należy w tym wypadku rozumieć ich pobranie. W drodze analogii uznał, że *perceptio* oznacza to samo, co przy pożytkach ziemi. Mianowicie użytkownik nabywa własność odzwierzęcego produktu, dopiero gdy obejmie go w posiadanie, zaś właściciel rzeczy macierzystej już z chwilą *separatio*. Uważał, że skoro pożytki zwierząt zrównuje się w prawnym znaczeniu z *fructus fundi*, to można założyć, że ich pobranie także przebiega podobnie:

Spokojnemu posiadaczowi owocodajnego zwierzęcia należy więc przyznać posiadanie produktów, które od tego zwierzęcia pochodzą – także wówczas, gdy odłączenie od rzeczy macierzystej nie nastąpiło wskutek bezpośredniego działania posiadacza i nie wiedział on o *separatio* – gdy tylko zachodzi stosowne uruchomienie woli posiadania w stosunku do nowo powstałych przedmiotów. Ma to miejsce wówczas, gdy odłączenie nastąpiło w sposób zwyczajowo przyjęty w prowadzeniu gospodarstwa, a więc gdy rzecz natychmiast znalazła się w odpowiednim położeniu i podjęte zostały niezbędne kroki w celu zabezpieczenia gospodarczego posiadania nowo powstałych przedmiotów majątkowych. W przeciwieństwie do spokojnego posiadacza rzeczy, *praedo* powinien przedmioty najpierw uchwycić, a następnie zabrać z tego miejsca i wziąć je na przechowanie⁴⁶.

Powyższa dedukcja oparta na naturze aktu nabycia posiadania miała znaleźć swoje potwierdzenie w materiale źródłowym. A ponieważ dotyczył on nabycia własności produktów zwierząt hodowlanych, to sytuacja się nieznacznie komplikowała. O ile bowiem przyjmowano za Julianem⁴⁷, że użytkownik nabywa własność wszystkich pożytków naturalnych dopiero z chwilą *perceptio*, to odnośnie do przychówku zwierząt hodowlanych regule tej zdawał się zaprzeczać tekst Gaiusa w D. 22,1,28 (Gai. 2 *rer. cott.*).

D. 22,1,28 pr. (Gai. 2 *rer. cott.*)

*In pecudum fructu etiam fetus est sicut lac et pilus et lana: itaque agni et haedi et vituli statim pleno iure sunt bonae fidei possessoris et fructuarii*⁴⁸.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 119–120.

⁴⁷ D. 22,1,25,1 (Iul. 7 *dig.*); D. 7,4,13 (Paul. 3 *ad Sab.*); D. 7,1,12,5 (Ulp. 17 *ad Sab.*).

⁴⁸ D. 22,1,28 pr. (Gaius w księdze drugiej *Rzeczy codziennych, czyli złotych «powiedzeń»*): Do pożytków bydła (rogacizny) zaliczamy przychówek (młode), tak samo jak i mleko, włosie

W nieco zmienionej postaci, aniżeli w *Digestach*, fragment z Gaiusa znalazł się w *Instytucjach* Justyniana.

I. 2,1,37

*In pecudum fructu etiam fetus est, sicuti lac et pilus et lana: itaque agni et haedi et vituli et equuli statim naturali iure dominii sunt fructuarii. [...]*⁴⁹.

Gaius stwierdza w *Digestach*, że do pożytków naturalnych – obok mleka, włosa i wełny bydła – należy także jego przychówek. Jagnięta, koziołki oraz cielęta należą do posiadacza w dobrej wierze i użytkownika *statim pleno iure* – to znaczy natychmiast. Z kolei tekst z *Instytucji* Justyniana zaliczył do przychówku także źrebięta, zaś w miejsce *pleno iure* posłużył się frazą *naturalii iure dominii* i pominął zwrot *bonae fidei possessoris*.

Kontrowersja, która powstała na tym tle, doprowadziła część ówczesnej doktryny do przekonania, że także użytkownik nabywa własność przychówku w chwili *separatio* – a więc tak, jak właściciel rzeczy macierzystej⁵⁰. W dyskusję, która sprowadzała się finalnie do ustalenia znaczenia użytego przez Gaiusa słowa *statim*, włączył się też Piniński. Podjął polemikę nie tylko z Wächterem⁵¹ będącym zwolennikiem powyższej tezy, ale także z jej przeciwnikami:

i wełnę. Wobec tego posiadacze w dobrej wierze i użytkownicy nabywają natychmiast pełne prawo własności do jagniąt, koziołków i cieląt.

⁴⁹ I. 2,1,37: Do pożytków z bydła należy także jego płód, podobnie jak mleko, włosie i wełna. Tak więc jagnięta, kozłęta, cielęta i źrebaki na podstawie prawa naturalnego natychmiast stają się własnością użytkownika. [...].

⁵⁰ W XIX-wiecznej literaturze przedmiotu powoływano się w tej dyskusji także na D. 7,1,68,1 (Ulp. 17 *ad Sab.*) *Fetus tamen pecorum Sabinus et Cassius opinati sunt ad fructuarium pertinere*; oraz D. 7,1,69 (Pomp. 5 *ad Sab.*) [...] *quod nascitur fructuarii est*. Zob. też Paul. R.S. III 6,20 *Gregis usufructu legato, grege integro manente, fetus ad usufructuarium pertinent*; w porównaniu z D. 41,3,36,1 (Gai. 2 *rer. cott.*) [...] *quia et fetus pecudum ad fructuarium pertinent*. Tak L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 120–121.

⁵¹ K.G. v Wächter, *Pandekten*, Bd. 1, Leipzig 1880: Beilage IV, Note 2: *Verlust der Rechte. Schwebendes Eigentum* (§ 69), s. 342–343; *idem*, *Pandekten*, Bd. 2, Leipzig 1880: *Fructuum perception* (§ 136), s. 142. Zob. A. v Eisenhart, *Wächter, Carl Georg von*, *Allgemeine Deutsche Biographie* 1896/40, s. 435–440, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd172455790.html#adbcontent>; stan na 15.10.2023 r.

m.in. Arndtsem⁵², Göppertem⁵³ czy Windscheidem⁵⁴. Przychylił się ostatecznie do stanowiska, które negowało istnienie wyjątku odnośnie do *pecudum fetus* i – jak można się domyślić – zaproponował interpretację słowa *statim* w myśl założeń autorskiej teorii posiadania⁵⁵. Temat ten będzie przedmiotem odrębnego opracowania.

4. Podsumowanie

Podsumowanie artykułu, który zamyka tryptyk o nabyciu posiadania ruchomości przez *occupatio* według teorii Leona Pinińskiego, zakłada z natury rzeczy wniośki analogiczne do wcześniej już sformułowanych. Pozostają one tym bardziej aktualne, że paragrafy poświęcone analizie nabycia posiadania pożytków naturalnych gruntu i zwierząt są uzupełnieniem wcześniejszych rozważań autora. Można natomiast dodać wniosek ogólny. Nie ma wątpliwości, że dla dogmatyka obowiązującego prawa wywody Pinińskiego mogą wydawać się anachroniczne. Współcześni prawnicy funkcjonują przecież w ramach – ustawowo utrwalonej, a wcześniej wypracowanej w nauce – siatki pojęć techniczno-prawnych. W zakresie posiadania stanowi ona w dużej mierze dorobek XIX-wiecznej niemieckojęzycznej nauki prawa, w tym przede wszystkim dorobek pandektystów. Związek z polskim prawem cywilnym jest oczywisty. Można się zatem zastanawiać, dlaczego aktywna i doceniana poza granicami obecność Pinińskiego w gronie tak wybitnych prawników epoki pozostaje w polskiej doktrynie prawie niezauważona. Tymczasem każda alternatywna wersja teorii, na której opiera się system obowiązującego prawa – tu teoria *possessio* – może z powodzeniem stanowić źródło naukowej inspiracji nie tylko dla historyka prawa, ale także dla dogmatyka prawa obowiązującego.

⁵² **K.L. Arndts**, *Lehrbuch der Pandekten*¹¹, Stuttgart 1883: *Erwerb der Früchte einer fremden Sache* (§ 156), przyp. 1, s. 268. Zob. **G. Wesenberg**, *Arndts von Arnesberg, Ludwig*, Neue Deutsche Biographie 1/1953, s. 363–364, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd100416993.html#ndbcontent>; stan na 15.10.2023 r.

⁵³ **H.R. Göppert**, *Organische...*, s. 282–291.

⁵⁴ **B. Windscheid**, *Lehrbuch des Pandektenrechts*⁵, Bd. 1, Stuttgart 1879: *Eigentumserwerb an organischen Erzeugnissen* (§ 186), przyp. 5, s. 592–593.

⁵⁵ **L. Piniński**, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 121–129.

Bibliografia

- Arndts K.L., *Lehrbuch der Pandekten*¹¹, Stuttgart 1883.
- Benincasa Z., 'Accessio ab alluvione' i 'reditus venationis et aucupii' jako 'fructus fundi'. Kilka uwag na marginesie PS. 3,6,22, *Zeszyty Prawnicze* 2015/15.2, s. 135–159.
- Benincasa Z., *Od 'res nullius' do 'fructus fundi'. Upolowana zwierzyna oraz zyski z polowania i polowu jako pożytek z gruntu w rozważaniach rzymskich jurystów*, *Zeszyty Prawnicze* 2020/20.4, s. 23–51.
- Bojarski W., *Pożytki naturalne w prawie rzymskim: studium z rzymskiego prawa majątkowego*, Toruń 1979.
- Bojarski W., *Problem definicji pożytków naturalnych w prawie rzymskim*, *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne. Prawo* 1976/12, s. 11–24.
- Brinz A., *Lehrbuch der Pandekten*², Bd. 1, Erlangen 1873, s. 546–554.
- Chlamtacz M., *O nabyciu owoców przez posiadacza w dobrej wierze w klasycznym prawie rzymskim z uwzględnieniem prawa cywilnego austriackiego i niemieckiego*, Lwów 1903.
- Eisenhart A. v., *Wächter, Carl Georg von*, *Allgemeine Deutsche Biographie* 1896/40, s. 435–440, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd172455790.html#adbcontent>; stan na 15.10.2023 r.
- Göppert H.R., *Organische Erzeugnisse. Eine Untersuchung aus dem römischen Sachenrecht*, Halle 1869.
- Heimbach G.E., *Die Lehre von der Frucht nach den gemeinen, in Deutschland geltenden Rechten*, Leipzig 1843.
- Lenel O., *Palingenesia iuris civilis*, vol. 1, Lipsiae 1889.
- Pikulska-Radomska A., Skrzywanek-Jaworska D., *Leona hr. Pinińskiego Wprowadzenie do teorii posiadania*, w: A. Lityński, A. Matan, M. Mikołajczyk, D. Nawrot, G. Nancka (red.), *Verus amicus rara avis est. Studia poświęcone pamięci Wojciecha Organiściaka*, Katowice 2020, s. 664–676.
- Piniński L., *Der Thatbestand des Sachbesitzerwerbs nach gemeinem Recht. Eine zivilistische Untersuchung*, Bd. 1, Leipzig 1885.
- Piniński L., *Der Thatbestand des Sachbesitzerwerbs nach gemeinem Recht. Eine zivilistische Untersuchung*, Bd. 2: *Sukzession in den Besitz, Besitzerwerb animo solo, Besitzwille, Lehre von den juristischen Willenserklärungen*, Leipzig 1888.
- Rudnicki J., *Gdzie szukać rzeczy niczyich, czyli do czego służy kodeks cywilny*, *Forum Prawnicze* 2014/5, s. 16–27.
- Sadowski P., *Pożytki naturalne i nabycie ich własności w prawie rzymskim*, w: E. Kozera, P. Sadowski (red.), *Problemy własności w ujęciu historyczno-prawnym*, Opole 2008, s. 34–43.
- Skrzywanek-Jaworska D., *Nabycie przez occupatio posiadania dzikich zwierząt według teorii Leona Pinińskiego. Część 1*, *Studia Prawno-Ekonomiczne* 2023/127, s. 39–58.
- Skrzywanek-Jaworska D., *Nabycie przez occupatio posiadania plastrów miodu oraz ukrytych w ziemi kosztowności według teorii Leona Pinińskiego. Część 2*, *Studia Prawno-Ekonomiczne* 2023/128, s. 67–87.
- Skrzywanek-Jaworska D., *Polemika Leona Pinińskiego na temat corpus possessionis z wybranymi przedstawicielami XIX-wiecznej nauki prawa*, *Studia Prawno-Ekonomiczne* 2021/118, s. 95–118.

- Teichmann A.**, *Göppert, Heinrich*, Allgemeine Deutsche Biographie 1904/49, s. 454–455, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd102507325.html#adbcontent>; stan na 15.10.2023 r.
- Teichmann A.**, *Heimbach, Gustav Ernst*, Allgemeine Deutsche Biographie 1880/11, s. 327, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd116657154.html#adbcontent>; stan na 15.10.2023 r.
- Wächter K.G. v.**, *Pandekten*, Bd. 1, Leipzig 1880.
- Wächter K.G. v.**, *Pandekten*, Bd. 2, Leipzig 1880.
- Wesenberg G.**, *Arndts von Arnesberg, Ludwig*, Neue Deutsche Biographie 1953/1, s. 363–364, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd100416993.html#ndbcontent>; stan na 15.10.2023 r.
- Windscheid B.**, *Lehrbuch des Pandektenrechts*⁵, Bd. 1, Stuttgart 1879.

Dagmara SKRZYWANEK-JAWORSKA

ACQUISITION OF POSSESSION BY *OCCUPATIO* OF NATURAL BENEFITS OF LAND AND ANIMAL PRODUCTS ACCORDING TO LEON PINIŃSKI'S THEORY. PART 3

Abstract

Background: The aim of article is explore the acquisition of possession of the natural benefits of the land (*Besitzerwerb an Feldfrüchten*) and animal products (*Besitzerwerb an Tierprodukten*) according to the Leon Piniński's *possessio* theory. This is the latest in a series of articles devoted to the considerations of the Polish Romanist on the acquisition of possession of movable things by *occupatio*.

Research purpose: One research purpose is to understand the concept of *possessio* developed by Piniński in terms of the economic connection between man and a thing. The other research purpose is to characterize the scientific profile of the Polish Romanist against the background of the activity of the Pandectists and other representatives of German-speaking legal scholarship.

Methods: The article uses the historical and legal method.

Conclusions: The conclusions of the two preceding articles remain valid. They may be supplemented by a general proposal. Piniński's scholarly activity against the backdrop of 19th century German-speaking legal science, which was dominated by Pandectists, deserves the attention not only of Roman law studies, but also of the dogmatists of the law in force. The author, whose work is appreciated and quoted in European literature, remains almost unnoticed in Polish doctrine. But any alternative theory on which the system of the law in force is based – in this case the *possessio* theory – is still a source of scientific inspiration, not just for the legal historian.

Keywords: Leon Piniński, Roman law studies in Poland, Pandectists, acquisition of possession, *occupation*.